

کاربست فرامین بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی در متدهای جدید آموزشی جامعه المصطفیٰ العالمیه

مجتبی نجفی^۱

سطح سه حوزه علمیه قم، کارشناس پژوهش مجتمع آموزش عالی زبان، ادبیات و فرهنگ شناسی
جامعه المصطفیٰ (ص) العالمیه

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۷ | تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۱۹

چکیده

جامعه المصطفیٰ (ص) العالمیه به عنوان یکی از بنیانی‌ترین مراکز شیعه و قطب صادر کننده‌ی فرهنگ اسلامی به سراسر جهان، به عنوان مهد پرورش طلبه‌هایی که پس از اتمام آموزش خود به عنوان مبلغ و تعلیم‌دهنده‌ی دین مبین اسلام در کشورهای مختلف فعالیت می‌کنند، دارای سیستم آموزشی خاص خود می‌باشد. این مرکز برای نیل به اهداف خود باید هر روز بیش از پیش مطابق نیاز زمان، طلبه‌هایی را تعلیم دهد که بتوانند پاسخ‌گوی سوالات مشتاقان اسلام‌شناسی در سراسر جهان باشند و لذا ناگزیر است به امر تولید منابع اسلامی به زبان‌های خارجی اهتمام ورزد. جامعه المصطفیٰ (ص) یکی از محوری‌ترین قطب‌های مرکز آموزش اسلامی است که در بیشتر کشورهای جهان پایگاه دارد و براساس فرامین بیانیه گام دوم انقلاب و تاکید بر نقش حوزه، رسالت سنگینی را در اجرای تعالیم رهبر بزرگ انقلاب بر عهده دارد و به این سبب علاوه بر تقویت حوزه‌های داخلی و ارتقای علوم اسلامی و انسانی در کشور، به اعتلای فرایند صدور آرمان‌ها و تعالیم اسلامی در عرصه‌ی جهانی نیز همت می‌گمارد. یکی از آسیب‌شناسی‌های دوره‌های آموزشی در جامعه المصطفیٰ (ص) که از کیفیت آموزش می‌کاهد، طولانی بودن زمان تحصیل طلبه‌ها است. ارائه راهکاری که از یک سو به بالا بردن سطح علمی دوره‌ها و بهینه‌سازی انتقال مفاهیم توجه کند و از دیگر سو طول زمان تحصیل را بکاهد، اقبال به این دوره‌ها را افزایش می‌دهد و ارتقای علمی طلبه‌ها را در پی خواهد داشت به این سبب نگارنده در تحقیق پیش رو با ارائه طرحی مبتنی بر اهمیت شناخت سبک‌های آموزشی و تناسب آن با توانمندی مختلف افراد، این نتیجه را به دست می‌دهد که دسته‌بندی افراد براساس مشابهت‌های فردی و کاربردی و روش‌های خاص آموزشی برای تیپ‌های شخصیتی همسان، که در یک گروه گنجانده شده‌اند، علاوه بر کاهش زمان تحصیل به بالا بردن کیفیت آموزش می‌انجامد و ارمغانی نوین در آموزش حوزوی خواهد بود.

واژگان کلیدی

جامعه المصطفیٰ (ص) العالمیه، قابلیت فردی، متد آموزش، اسلام، شیعه، گام دوم انقلاب.

مقدمه

حوزه به عنوان کانون تعلیم و تربیت مشتاقان اسلام که «طلبه» نام دارند، نقش مهمی را در حفظ و اشاعه و رفع شبهه سایر مردم در اساس شرع مقدس اسلام ایفا می‌کند. از آن جا که در حوزه علاوه بر دریافت معرفت و اخلاص و ترکیه‌ی نفس و روح، دروس مختلفی از جمله علم حدیث، تفسیر، علم کلام، قرائت، اصول، منطق، صرف، نحو، بلاغت، فقه، انواع فلسفه، تدریس می‌شود. واژه‌ی تدریس نیز مجزا از آن تدریسی که در دانشگاه‌ها و مدارس می‌شود نیست. به همین دلیل در حوزه نیز طلبه - دانشجو هستند و فقها استاد و مطابق شیوه‌ای درس داده می‌شود، امتحان گرفته می‌شود و پس از موفقیت در آزمون تحصیل هر طلبه به اتمام شروع فعالیت تازه از همان جا شکل می‌گیرد. جامعه المصطفی^(ص) العالمیه نهاد علمی و بین‌المللی که هویت حوزوی دارد با هدف گسترش علوم انسانی و اسلامی و رویکرد آموزشی، پژوهشی و تربیتی از سال ۱۳۵۸ تاسیس شده و در تلاش است تا داوطلبان را از سراسر جهان در پوشش خود تعلیم دهد. این نهاد بیش از پنجاه هزار دانش پژوه مرد و زن را از ۱۲۲ ملیت تحت تعلیم و تربیت خود داشته است. در جامعه المصطفی^(ص) رشته‌های اسلامی، علوم انسانی همچون قرآن، حقوق، روانشناسی، بانکداری، زبان و... فعالیت می‌کند. دروس حوزوی به منزله‌ی بنیان شناخت دین است. هر مقدار این بنیان سست باشد به منزله خشت کجی است که تا ثریا دیوار علمی طلبه را به انحنا می‌کشاند. ازسوی دیگر عدم توان طلبه در مباحث بنیادین با ماهیت طلبگی وی در زمینه علمی در تضاد است؛ پس به منظور رسیدن به مطلوب در کوتاه‌ترین زمان و دست‌یابی به بالاترین کیفیت در تدریس علوم حوزوی داخلی و بین‌المللی لازم است ضمن شناخت کاستی‌ها در متد آموزشی بازنگری شود. امام راحل^(ره) همواره بر نقش حوزه و اتحاد آن با علم و دانشگاه سخن گفته‌اند. حجت الاسلام والمسلمین کعبی عضو مجلس خبرگان در رابطه با این موضوع نیز بیان داشتند: "بیانیه گام دوم، منشور انقلاب اسلامی در چهل سال دوم است که به شکل حکیمانه، عالمانه و با نگاهی جامع و کارشناسانه تدوین شده است و به مثابه سند بالادستی ایدئولوژیک نظام

اسلامی است و مقام معظم رهبری در جلسات خصوصی فرموده اند که من برای این بیانیه زحمت کشیده ام و تمایل دارم علما در رابطه با این بیانیه نقش آفرین باشند."

این امر رسالت حوزه را در تحول بخشیدن و به منصفه ظهور رساندن آرمان‌های انقلاب اسلامی سنگین تر و سخت تر می‌کند. قبل تر در کشورهای اروپایی که دروس شرق شناسی و اسلام شناسی به عنوان شاخه‌ای تحصیلی تدریس می‌شود اما از ایران و تشیع ایران که همواره برای حفظ، اشاعه و تعلیم شرع مقدس تلاش می‌شود چندان سخنی به میان نمی‌آمد و رایزنی‌های فرهنگی و مراکز اسلامی با آنچه در محافل علمی در جریان بود فاصله‌ای بسیار داشتند و تنها کتب در اختیار از برخی نویسندگانی مستشرقینی بود که خود نیز مطالب مخدوش را به خورد مردم می‌دادند و این نبود و یا کمبود مراکز فرهنگی اسلامی در جهان بود که آن طور که باید حق مطلب اسلام و تشیع ادا نمی‌شد. جامعه المصطفی (ص) العالمیه این ایراد را نه تنها رفع بلکه پیام اسلام و ایران را به سراسر جهان برده و تعلیم می‌دهد. انگیزه‌ی این مرکز تربیت نیروهایی است که نیازهای واقعی محافل علمی و مراکز دینی و فرهنگی کشورهای مختلف جویای اسلام را برآورد. لذا علاوه بر تدریس دروس حوزوی و انسانی، زبان نیز به صورت جدی و در شاخه‌های مختلف تدریس می‌شود. و تدبیر وجود این گروه‌ها فقط بحث زبان آموزی نیست چرا که زبان آموزی‌های رایج و منابع موجود زبانی فقط در حد کفایت نیازهای روزمره تدوین شده‌اند اما در تربیت نیروهای مهذب تبلیغی در امور فرهنگی باید نیازهای ابدی ازلی مسلمان ایرانی شیعه مهاجر و کیان شیعی و نظام اسلامی و... سنجیده و آموزیده شود. از این رو هم سنجی روش‌های تدریس در راهنمای گام دوم انقلاب است. آن چه که در کلاس‌های طرح تقویت و تثبیت دروس حوزوی شیوه‌ی تدریس بر اساس قابلیت‌های فردی باعث نگارش این مقاله شد تا بیان شود که با تعمیم این شیوه به سایر دروس و به طور کل معرفی این شیوه به نظام‌های آموزشی است تا کیفیت تدریس را بالا برد در این صورت از بازه‌ی طولانی زمانی آن کاسته و مطلوب واقع و فارغان تحصیل همگی عالم خواهند بود. اشخاص دارای استعدادها بالقوه هستند و توانایی یادگیری دارند اما باید مدل و تیپ یادگیری افراد لحاظ شود. برخی افراد «سمعی» هستند یعنی با شنیدن مطلب را به خوبی در می‌یابند. برخی دیگر «بصری» هستند و باید آن‌ها را به سلاح خواندن تجهیز کرد و دسته‌ی سوم «منطقی» هستند که باید دستور و قوانین را بدیدشان آموخت. البته دسته‌های

دیگر شخصیتی نیز هستند که در ادامه‌ی مقاله به آنها پرداخته خواهد شد. در این طرح سعی بر این شده است که افراد طبق مدل شخصیتی خود مطالب را بیاموزند و این شیوه هم کار را برای استاد و هم یادگیری را برای دانشجو ساده‌تر می‌کند و آن کیفیتی که مطلوب است حاصل می‌شود.

پیشینه تحقیق

مقاله‌هایی که در باب آموزش در جامعه المصطفی^(ص) نگاشته شده است از جمله مقاله «بررسی تأثیر انگیزه و روش مندی و مهارت‌های تدریس بر روند یادگیری در سه مرحله قبل، ضمن و بعد از تدریس بر طلاب زبان آموز برادر مشغول به تحصیل در نمایندگی جامعه المصطفی^(ص) در استان مرکزی واحد آشتیان» به قلم هاشمی که براساس پرسشنامه به رابطه مستقیم بین مهارت‌های تدریس و عملکرد تحصیلی طلاب در یک مرکز می‌پردازد؛ یا مقاله «واکاوی جنبه‌های مختلف آموزش زبان (در دانشگاه مجازی جامعه المصطفی^(ص) العالمیه)» به قلم ابراهیمی، یوسفی، که متمرکز بر روش‌های آموزش زبان است؛ نیز مقاله «توصیف و نقد دستوری مجموعه کتاب‌های آموزش فارسی به فارسی جامعه المصطفی^(ص) العالمیه» نوشته رئیسی، محمدی فشارکی، به نقد کتاب‌های آموزشی جامعه المصطفی^(ص) در حیطه آموزش زبان پرداخته است و چنان که گذشت در مقالات فوق و نظایر آن، مقاله‌ای که به راهکاری برای شاخه‌های مختلف آموزش در همه‌ی مراکز اشاره داشته باشد یا به ارائه طرحی پردازد جهت کاستن زمان آموزش درعین افزودن بر کیفیت آموزش، مشاهده نشد.

۱- نظام آموزشی:

نظام آموزشی یک مجموعه‌ی پیچیده است که در آن اجزا متشکله و زیر نظام‌ها به گونه‌ای سازمان یافته است تا در اثر تعامل مداوم هدف‌های از پیش تعیین شده را تحقق بخشد. (عسگریان، ۱۳۶۸: ۳۷). برخی سازمان‌ها و نهادها وجود دارند که با هدف آشکار آموزش رسانی به افراد در سطح وسیع آگاهی، طبق برنامه‌ای از قبل آماده شده، به وسیله‌ی جامعه برپا شده‌اند به این سازمان‌ها نهادهای رسمی تعلیم و تربیت گفته می‌شود. که در کشور

ما از دوران ابتدایی تا انتهای متوسطه را نهاد «آموزش و پرورش» و در سطح آکادمیک «نظام آموزش عالی» و در سطح حوزه نیز «حوزه‌های علمیه» مجریان هستند. و هم‌ای این‌ها در کنار هم زیر مجموعه‌ی نظام آموزشی حاکم بر ایران هستند. و هر کشوری مطابق قوانین و سیاست‌های آموزشی و برنامه‌های راهبردی خود دارای نظامی منحصر به فرد هستند که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود.

۱- ۱ نظام آموزش عالی ایران:

آموزش در دانشگاه‌های ایران بر اساس نظام واحدی است. در نظام واحدی ارزش هر درس با تعداد واحدهای آن درس سنجیده می‌شود و قبولی یا ردی دانشجو در یک درس به همان درس محدود می‌گردد. منظور از یک واحد درسی مقدار درسی است که مفاد آن طی ۱۶ جلسه‌ی یک ساعته نظری، ۳۴ ساعت عملی، ۵۱ ساعت کارگاهی، ۶۸ ساعت کارآموزی، در طول یک نیمسال تحصیلی است و رشته‌هایی که دارای پروژه هستند مدت اجرای پروژه متناسب با آن واحد توسط استاد مربوط تعیین می‌شود. و این ساعت بسته به بخشنامه‌ی دانشگاه‌ها میان دانشگاه‌های آزاد و سراسری متفاوت است.

در دانشگاه سه مقطع آموزشی مشخص و متمایز ولی وابسته و تکمیل کننده یکدیگر وجود دارد و شامل کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری است که برای ورود به هر یک آزمون ورودی لازم است. دوره‌ی کارشناسی ۴ سال، ارشد ۲ تا ۳ سال و دکتری ۳ تا ۶ سال به طول می‌انجامد.

۱-۲ آموزشی فنلاند (بهشت آموزش):

از سال ۲۰۰۰ تا کنون فنلاند به طور غیر رسمی کشوری با بهترین نظام آموزشی جهان را با خود به یدک می‌کشد و تحلیلگران این موفقیت را بر اساس آزمون‌های استاندارد شده، ایجاد زمان فراغت با کمتر تکلیف در خانه دادن، تخصص و مهارت استادان و معلمان و رایگان بودن تحصیل در کالج‌ها می‌دانند. (الجعفری، احمد ۲۰۱۷)

۱-۳ ژاپن:

نظام آموزشی ژاپن بر اساس سیستم ۳، ۳، ۶ پیروی می کند و بر روش آموزشی متمرکز است به کار تیمی و حل مسئله متکی است و نه آموزش مستقیم. برخی تحلیلگران آمریکایی معتقدند پیاده کردن سیستم آموزشی ژاپن در آمریکا نسل قوی را به وجود خواهد آورد. (احمدی، ابوطالب، ۱۳۹۸)

۱-۴ سنگاپور:

سنگاپور نمونه ای فوق العاده از موفقیت است به نحوی که توانست در کمتر از ۵۰ سال از جزیره ای فقیر و فاقد درآمد و با آمار بالای بی سوادی به کشوری در ردیف کشورهای توسعه یافته و پیشرفته تبدیل شود. نظام آموزشی سنگاپور ۲، ۲، ۶ است. و برنامه های آموزشی آن به خوبی تدوین شده است و معیارهای آن با روش های نوین یادگیری همسویی دارد. سنگاپور در سال ۲۰۰۶ چهارمین اقدام اصلاح طلبانه را تحت نظام جدید به نام «آموزش کمتر یادگیری بیشتر» عملی ساخت. و از این رو با اساتید مجرب، مستقل بودن مراکز آموزشی و تاسیس مدارس تفکر توانست در آزمون های بین المللی رتبه ای در سطح بالا به خود اختصاص دهد. (احمدی، ابوطالب، محمد، ۱۳۹۸).

۱-۵ چین:

آموزش و پرورش چین، بزرگ ترین سیستم آموزشی جهان می باشد و شامل مقاطع آموزش ابتدایی، مقدماتی و تکمیلی متوسطه و آموزش عالی است. در چین آموزش دوره ابتدایی اجباری است و ۶ سال طول می کشد. کودکان در سن ۶ سالگی (در بعضی مدارس ۷ سالگی) وارد مدرسه می شوند. دوره متوسطه، پس از مقطع ابتدایی، سه سال به طول می انجامد. دانش آموزان باید برای دریافت مدرک فارغ التحصیلی خود، امتحان های فارغ التحصیلی را پشت سر گذاشته و حداقل استانداردهای تربیت بدنی را کسب کنند. سیاست ۹ سال آموزش اجباری در چین به دانش آموزان این امکان را داده است تا کودکان شش سال به بالا در سرتاسر کشور، از آموزش رایگان در مقطع ابتدایی (۱ تا ۶) و متوسطه

اول (۷ تا ۹) بهره‌مند شوند. دولت این سیاست را اجرا می‌کند و شهریه آن رایگان است اما مدارس همچنان هزینه‌های گوناگونی دریافت می‌کنند. مدارس دوره دبیرستان (۱۲ تا ۱۰) و کالج‌های آموزشی اجباری نیستند و شهریه آن‌ها به عهده دانش‌آموز است.

پس از اتمام دوره دبیرستان، دانش‌آموزان می‌توانند وارد دوره دوم عمومی دبیرستان (آکادمیک) یا دوره‌های حرفه‌ای شوند. دوره دوم عمومی دبیرستان به مدت ۳ سال و فنی - حرفه‌ای ۳ تا ۴ سال طول می‌کشد. دوره دوم عمومی دبیرستان به عنوان گوناژونگ (gaozhong) و حرفه‌ای به عنوان ژونگ ژائون (zhongzhuan) شناخته می‌شود.

دوره‌های آموزش فنی حرفه‌ای در سطح دیپلم و فوق دیپلم ارائه می‌شوند. مدارس فنی حرفه‌ای دروس، کار، آموزش و مطالب ویژه‌ای را ارائه می‌دهند. آموزش فنی حرفه‌ای بازار کار فراوانی دارد و فارغ‌التحصیلان به طور معمول مشغول به کار می‌شوند. با این وجود، آموزش‌های بیشتر به‌ویژه در تخصص‌های حرفه‌ای هم پیشنهاد می‌شود. وزارت آموزش و پرورش (MOE) از سال ۲۰۰۰ برای فارغ‌التحصیلان دوره‌های فنی حرفه‌ای مجوز شرکت در آزمون NCEE و دوره‌های آموزش‌های عالی را صادر کرد.

آموزش عالی را مؤسسه‌های مختلفی از جمله دانشگاه‌های عمومی و فنی، مؤسسه‌های تخصصی، دانشگاه‌های حرفه‌ای، مؤسسه‌های نظامی، دانشکده‌ها و کالج‌های پزشکی، کالج‌های مستقل و مؤسسه‌های مختلف آموزش عالی بزرگسالان ارائه می‌کنند. ورود به دانشگاه در مرحله اول، بستگی به عملکرد خوب دانشجویان در آزمون‌های ورودی دارد.

۲- نظام آموزشی حوزه علمیه:

حوزه‌ی علمیه به عنوان قلب تپنده‌ی نظام اسلامی و خاستگاه آموزش و تعلیم علوم و معارف اسلامی به طلاب و روحانیون از دیر زمان تا کنون از یک نظام آموزشی خاص برخوردار بوده است. نظام آموزشی حوزه یک مجموعه بهم پیوسته و سیستماتیک از مقررات آموزشی و مسائل مربوط است که چگونگی انجام فعالیت‌های آموزشی برای طلاب و روحانیون از ابتدا ورود آن‌ها به حوزه تا هنگام فراغت از تحصیل را مشخص نموده، حاوی

موضوعاتی از قبیل مقررات مربوط به گزینش، مقاطع تحصیلی و رشته‌های درسی، تعداد ساعات مورد نیاز برای هر درس و همچنین ضرورت و اهمیت برنامه‌ها و نقش توانایی فارغ التحصیلان و موضوعات و مسائل دیگری از این قبیل می‌باشد.

در حوزه‌ی علمیه شیوه‌ی تعلیم و تعلم با گذشت زمان تغییر کرده است. تا نیمه دوم قرن چهاردهم هجری طلبه وارد مکتب خانه می‌شد و پس از آشنایی با حروف به فرا گرفتن قرآن کریم می‌پرداخت و پس از آشنایی مختصری با مقدمات صرف و نحو و غیره به حوزه وارد می‌شد. اما پس از انقراض مکتب خانه‌ها هر طلبه با ورود به حوزه علمیه در دوران تحصیل خود مراحل مشخصی از سطوح علمی را پشت سر می‌گذارد. (عفتی، قدرت‌الله، ۱۳۹۰) نظام درسی حوزه علمیه شیعه دارای سه مرحله اصلی «مقدمات»، «سطح» و «خارج» است. دوره‌ی مقدمات ۳ تا ۵ سال به طول می‌انجامد و هدف اصلی آموزش ادبیات عرب (صرف، نحو، معانی و بیان و...) است و آشنایی با دروس پایه مثل منطق و تسلط طلاب به «زبان قرآن» و نیز آشنایی مقدماتی با فقه و اصول فقه است اما تمرکز اصلی بر ادبیات است چرا که تمام منابع اسلامی و درس‌های حوزوی از سال دوم به بعد همگی به زبان عربی هستند.

مرحله‌ی سطح به فقه و اصول فقه می‌پردازد و اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- الف) بالا بردن قدرت فهم متون فقهی و اصولی؛
- ب) آشنا شدن با روش‌های استنباط از آیات و احادیث؛
- پ) خواندن یک دوره کامل فقه و اصول؛
- ت) تعمیق عقاید و گسترش اطلاعات عمومی طلاب به وسیله دروس عمومی.

مرحله‌ی سطح در نظام آموزشی جدید حوزه چهار سال به طول می‌انجامد. سطح به ۴ مرحله تقسیم می‌شود.

الف) سطح یک: بعد از فراغت مقدمات و ادبیات آغاز می‌شود این مقطع نیز سه سال است. طلاب این مقطع از تحصیل ادبیات فارغ شده به تحصیل فقه، اصول و کلام

می پردازند. این سطح پایه‌ی اول تا ششم حوزه را تشکیل می‌دهد و با مدرک (کاردانی، فوق دیپلم) برابری می‌کند.

ب) سطح دو: این مقطع نیز سه سال است و تمرکز اصلی بر روی درس‌های تکمیلی فقه اصول و کلام است و شامل سنوات پایه هفتم تا نهم حوزه است و با مدرک (کارشناسی، لیسانس) برابری می‌کند.

پ) سطح سه: مشتمل بر ادامه درس‌های سطح دو و تکمیل مسائل فقه اصول کلام و فلسفه است. این سطح پایه دهم و ارائه پایان نامه سطح سه است. و با مدرک (کارشناسی ارشد، فوق لیسانس) برابری می‌کند.

ت) سطح چهار: (سطح عالی و درس خارج): این سطح با مدرک دکتری برابری دارد. برخی از طلاب علوم دینی پس از اتمام مرحله سطح، تحصیلات خود را پایان می‌بخشند ولی کسانی که به دنبال فراگیری سطح بالاتری از دانش و نیل به مرتبه اجتهاد هستند وارد مرحله «خارج» می‌شوند. این مرحله عالی‌ترین مرحله دروس حوزوی محسوب می‌شود که با هدف مجتهد شدن طلاب بدون متن خاص درسی برپا می‌شود و اساتید این سطح مجتهدان شناخته شده یا مراجع تقلیداند که مباحث هر جلسه را برای بیان آرای خود به همراه بررسی آرای مجتهدان گذشته طراحی و بررسی می‌کنند اما برا حفظ روال و سیر تدریسی کتبی را ارایه می‌دهند. این مرحله زمان خاصی برای اتمام ندارد و طلابی که به مرحله عینی معینی یا درجه اجتهاد نایل می‌شوند حسب معمول از استاد خود نامه‌ای به عنوان اجازه دریافت می‌کنند که در آن به تحصیلات و فضل و توانایی علمی وی اشاره می‌شود.

به جز این دسته بندی میتوان به گونه‌ای دیگر طبقه بندی سطوح را ارائه

داد:

الف) مقطع عمومی؛

ب) مقطع نیمه تخصصی؛

پ) مقطع تخصصی؛

ت) مقطع تحصیلات تخصصی تکمیلی.

روزهای پنج‌شنبه و جمعه کار تعلیم دروس رسمی در حوزه تعطیل است. همچنین ماه رمضان، دهه اول محرم، دهه آخر ماه صفر به جهت عزیمت طلاب برای شرکت در مراسم و تبلیغ، کلاس‌ها تعطیل است. ایام وفات دیگر ائمه یا رحلت یکی از مراجع بزرگ و ایام اسلامی به مجموعه تعطیلات اضافه می‌شود. در ایام تابستان نیز درس‌های رسمی حوزه تعطیل است.

۱-۲ هدف:

هدف نظام آموزشی حوزه تربیت روحانیون با صلاحیت و شایسته‌ای است که به عنوان رهبران فکری، فرهنگی و سیاسی جامعه اسلامی و مربیان اخلاقی و معنوی آن، بیشترین کارایی را در انجام مسولیت‌های خطیر محوله به نظام روحانیت واجد باشند و بتوانند رسالت‌های تبلیغی اسلام را به بهترین وجه به انجام رسانند.

۲-۲ مقایسه با سایر نظام‌های آموزشی:

یکی از مهمترین افتراق و محاسن نظام آموزشی حوزه علمیه با سایر نظام‌های آموزشی؛ کیفی برخورد کردن با مسائل علمی است. در طول تاریخ دو رکن تعمیق در مسائل علمی و برخورد کیفی با مسائل علمی در حوزه‌های علمیه جریان داشته و وجه تمایز حوزه‌های علمیه و سایر نظام‌های آموزشی در حال حاضر همین دو رکن است. از این رو برای تقویت این دو رکن لازم دانسته می‌شود که با تغییراتی در این نظام از جمله فردی کردن آموزش بر اساس قابلیت‌های شخصیتی یادگیری بتوان حوزه را بیشتر از قبل در این امور تثبیت و تقویت نمود. تعمیق در مسائل علمی سبب ارتقای کیفیت آموزش در حوزه‌های علمیه نسبت به دانشگاه‌ها شده است. برنامه‌ریزی، پیش مطالعه درون حوزوی، مباحثه کردن در ارتقای کیفیت آموزشی حوزه موجب برتری این نظام شده است. علاوه بر آن نظام حوزه بر خلاف دانشگاه‌ها به جای کلاس محوری، استاد محوری است بنابراین طلبه می‌تواند به صورت آزاد از کلاس‌های اساتید متبحر در هر رشته‌ی علمی بهره گرفته و بر غنای علمی خود بیفزاید. مهم آنکه «تربیت

محور) شاخص‌ترین ویژگی نظام آموزشی حوزه بر سایر نظام‌های آموزشی است. (رحمانی، جبار، ۱۳۹۲)

۳- تیپ‌های شخصیتی یادگیری:

مدل یادگیری هر آدمی بر اساس تیپ شخصیتی و نحوه‌ی کارکرد مغز آن‌ها با یکدیگر متفاوت است و هر فردی دارای سبک یادگیری منحصر به خود است. سبک یادگیری شامل باورها، اعتقادات، رجحان‌ها و رفتارهایی است که افراد به کار می‌برند تا در موقع یادگیری به خود کمک کنند. (رحیمی، چنگیز، ۱۳۹۳).

۳-۱ انواع سبک‌های یادگیری:

طبق نظریه‌ی وارک سبک‌های یادگیری به ۴ دسته تقسیم می‌شود: (معمومی فرد، مرجان و همکاران ۱۳۸۷)

الف) سبک یادگیری دیداری (بصری):^۱

این افراد همانطور که از اسم آن پیداست مطالب را از راه دیدن یاد می‌گیرند و ترجیح می‌دهند یک رابطه بصری بین مطالب پیدا کنند تا بتوانند بدین طریق اطلاعات را بهتر در حافظه خود ثبت کنند. ۶۵ درصد جمعیت را شامل می‌گردد. خصوصیات این نوع افراد به قرار زیر است:

- افراد بصری تند تند صحبت می‌کنند و بر روی کلمات خودت دقت کافی ندارند؛
- آنها بی صبر و حوصله هستند و تمایل به قطع کردن حرف دیگران دارند؛
- آنها بیشتر از کلمات و جملات مرتبط با تصاویر استفاده می‌کنند؛

- و همانطور که قبلا گفته شد با دیدن بهتر یاد می گیرند و به حافظه می سپارند.
- * با مشاهده و ترکیب تصاویر با اطلاعات، اطلاعات را بخاطر می سپارند؛
- * برای برقراری ارتباط با دیگران و همچنین سازماندهی اطلاعات از تصاویر، نقشه ها و نمودارها استفاده می کنند؛
- * معمولا برای به خاطر آوردن مطلبی چشمان خود را برای تجسم آن در ذهن خود می بندند؛
- * معمولا افرادی مرتب و منظمی می باشند؛
- * اینگونه افراد در تجسم اشیاء، طرح ها و نتایج در ذهن خود توانا می باشند؛
- * معمولا در کلاس درس نیمکت های ردیف جلو را اشغال می کنند؛
- * تمایل به برداشتن یادداشت های مفصل و با جزئیات فراوان دارند؛
- * جذب کتاب های مصور می گردند؛
- * در بخاطر آوردن لطیفه ها مشکل دارند؛
- * برای برجسته ساختن نکات کلیدی از مازیک های با رنگ روشن استفاده می کنند.

بهترین شیوه ی یادگیری برای این افراد مدیریت بهتر زمان و بالا بردن سرعت مطالعه و تبدیل کردن هر مطلب ورودی به نمودار، و نقشه ی ذهنی است تا رابطه منطقی بین اطلاعات را با چشم پیدا کنند و طرح بهتری از درک کلی درس بر ذهنشان نقش ببندد.

ب) سبک شنیداری (سمعی):^۱

این افراد با بلند خواندن درس و قافیه دادن به آن مطالب را بهتر یاد می گیرند. ۳۰ در صد جمعیت را شامل می گردند و خصوصیات این گونه افراد به قرار زیر است:

- این دسته از افراد شمرده صحبت می کنند و شنوندگان بسیار خوبی هستند؛

¹ -auditory

- تفکر آنها از نوع خطی است که این یعنی آنها به ترتیب تجربه‌ی اتفاقات پیرامون خودشان، آنها رو به خاطر می‌سپارند؛
- از نظر این افراد بهترین راه برای رفتن از نقطه‌ی A به B یک خط مستقیم است؛
- آنها ترجیح می‌دهند به جای اینکه مطالب را بخوانند همه چیز برایشان با کلمات توضیح داده شود.

- آنها با گوش کردن و به صورت شفاهی بهتر یاد می‌گیرند؛
- تمایل دارند بیشتر با اصوات و موسیقی سرو کار داشته باشند؛
- قادرند ریتم و تن صدا را تشخیص دهند؛
- از طریق گوش دادن یاد می‌گیرند؛
- برای به خاطر سپردن اطلاعات آنها را با یک صدای خاص ترکیب می‌کنند؛
- در محیط‌های شلوغ و پر سرو صدا تمرکز خود را از دست می‌دهند؛
- به یادداشت برداشتن تمایلی ندارند؛
- تمایل دارند مطالب را با صدای بلند بخوانند؛
- برای بخاطر سپردن مطالب دروس خود را با صدای بلند مکرراً روخوانی می‌کنند.

پ) سبک نوشتاری^۱:

این افراد با در تماس بودن با متن چه خواندن و چه نوشتن بهتر یاد می‌گیرند. این افراد به جای دیدن تصاویر یا شنیدن مطلب دوست دارند متن کتاب را خودشان بخوانند. این دسته افراد با امتحان‌های کتبی احساس راحتی بیشتری می‌کنند و بهترین روش‌های تندخوانی و تقویت حافظه را با استفاده از متن بلد هستند. ویژگی شخصیتی این افراد:

- این دسته از افراد مطالب را به صورت نوشتاری و روی کاغذ بهتر می‌فهمند؛
- آنها تمایل به دریافت و تولید اطلاعات به صورت کتبی دارند؛

- آنها از نوشتن مطالب لذت بیشتری می‌برند.

ت) سبک حرکتی:^۱

این افراد یادگیری شان با فعالیت‌های فیزیکی و حرکتی است و علاقه‌ی عجیبی به انجام دادن کارهای مختلف در کلاس دارند. ۵ درصد جمعیت را شامل می‌گردد. خصوصیات این گروه به قرار زیر است. (کریمی ۱۳۸۲)

- این دسته از افراد نسبت به گروه‌های دیگر بسیار آرام و شمرده صحبت می‌کنند؛
- آنها دیرتر از بقیه تصمیم می‌گیرند؛
- آنها از تمامی حواس پنجگانه‌ی خود برای یادگیری استفاده می‌کنند؛
- آنها با انجام دادن روش‌های تجربی و حل معماها در زندگی واقعی بهتر یاد می‌گیرند؛
- و در آخر آنها علاقمند به یاد گرفتن با تجربه و لمس کردن اشیا و روش آزمون و خطا هستند؛
- برای یادگیری و بخاطر سپردن اطلاعات از جسم و حس لامسه خود بهره می‌گیرند.

- به فعالیت‌های بدنی و ورزش علاقه مندند؛
- در هنگام برقراری ارتباط و گفتگو مکرراً دست‌های خود را تکان داده و از ژست‌های جسمانی استفاده می‌کنند؛
- از آنکه در کلاس درس بی حرکت بنشینند و به درس گوش دهند بیزارند؛
- برای یادگیری و بخاطر سپردن اطلاعات به تحرک و تمرینات عملی نیازمندند؛

^۱ -kinesthetic

- هنگام مرور مطالب درسی خود مرتباً راه میروند و نکات کلیدی را با صدای بلند تکرار می کنند.

۲-۳ دسته بندی سبک های یادگیری بر اساس نظریه یونگ^۱:

یونگ روانشناس تحلیلی است و سنخ های روانی را برای رده بندی افراد بر حسب الگوهای شخصیتی متفاوت ارائه کرده است. نظریه یونگ علاوه بر ارزیابی شخصیت، برای توصیف سبک های مختلف یادگیری نیز به کار می رود. (کانر^۲، ۲۰۰۷)

یونگ معتقد است با توجه به اینکه انسان در برخورد با محیط با محرک های گوناگونی مواجه می شود که هر یک از آنها به پاسخ خاصی نیاز دارد، بهتر است افراد علاوه بر ابعاد ترجیحی که در زمینه سبک های یادگیری برمی گزینند، در سایر ابعاد خود را توانا کنند تا بتوانند پاسخ های مناسب تری به محرک ها بدهند. یک معلم با دانش آموزانی که تفاوت های فردی و همچنین ویژگی های شخصیتی گوناگونی دارند باید درس را با ترکیبی از اطلاعات عینی، معنایی و نحوی و بر اساس سطح علمی کالس، مثل مبتدی، متوسط و پیشرفته، تدریس کند تا بتواند آموزش بهتر و کارآمدتری همه افراد کالس در تمام بعدهای شخصیتی و یادگیری، از آن استفاده کنند. (داف^۳، ۲۰۰۴)

انواع تیپ شخصیتی یادگیری بر اساس نظر یونگ:

الف) برونگرا:

افراد این سبک علاقه مند به این هستند که از دیگران ایده بگیرند، کارهای گروهی را دوست دارند. تقریباً ۶۰ درصد یادگیرنده ها برونگرا هستند. (لارنس^۴، ۱۹۹۵، ویلز^۵، ۲۰۰۰)

ویژگی این افراد:

¹ -carl gustav jung

² -Conner

³ -Daff

⁴ -Lawrence

⁵ -Wils

• از کار گروهی لذت می‌برند؛

• از بیرون ایده می‌گیرند؛

• رهبری را دوست دارند.

ب) درونگرا:

بر عکس چیزی که همه فکر می‌کنند درونگراها هم اجتماعی هستند ولی علاقه دارند خودشان مشکلاتشان را حل کنند. علاقه‌مند این هستند که تنها مطالعه کنند. ۴۰ درصد از یادگیرنده‌ها درون گراها هستند. خصوصیات این گروه:

• دوست دارند تنهایی درس بخوند؛

• دوست دارن جاهای ساکت درس بخوند؛

• دوست دارن بیشتر گوش بدهند و نگاه کنند؛

• جواب سوالاتشان و خودشان پیدا می‌کنند.

پ) حسی:

این تیپ شخصیتی بیشتر علاقه دارند کارهای فیزیکی انجام بدنند و همه چیز را تجربه کنند. زود با هر شرایطی وفق پیدا می‌کنند. ۶۵ درصد از یادگیرنده‌ها رو تشکیل می‌دهند. مشخصات سبک‌های یادگیری حسی:

• برای این که یاد بگیرند از تجربه استفاده می‌کنند؛

• علاقه دارند محیط اطرافشان را ببینند؛

• تمرکزشان بر روی زمان حال هست؛

• این افراد با این سبک یادگیری مثل سبک‌های یادگیری حرکتی

درس را یاد می‌گیرند.

ت) شهودی:

این سبک ۳۵ درصد یادگیرنده‌ها را تشکیل می‌دهد. علاقه دارند کارها را کم انجام بدهند و وقتی درس می‌خوانند مطلب را به طور کلی می‌فهمند تا این که جزئیات یادشان بماند.

ث) متفکر:

این سبک خیلی به عقل و منطق علاقه دارند، هر تصمیمی می‌گیرند براساس عقلشان است. مثل فردی که چون می‌داند فردا امتحان دارد منطقی این است که درس بخواند تا فیلم تماشا کند. ۵۵ درصد پسرها و ۳۵ درصد دخترها این سبک یادگیری را دارند.

ج) احساسی:

برعکس شخصیت‌های متفکرانه بیشتر بر اساس احساس خودشان تصمیم می‌گیرند. ۴۵ درصد پسرها و ۶۵ درصد دخترها این تیپ شخصیتی را دارند.

د) قضاوتی:

خیلی کارهایشان با برنامه است و زمانی هم کاری را می‌خواهند انجام بدهند کلی مطلب راجع به آن پیدا می‌کنند. ۴۵ درصد از آدم‌ها سبک یادگیریشان قضاوتی است.

ذ) ادراکی:

این سبک از آن دسته افراد هستند که هر کاری را شروع می‌کنند به پایان نمی‌رسانند. بعد هم ناگهانی تصمیم می‌گیرند یک کاری را انجام بدهند. ۵۵ درصد از مردم این سبک یادگیری را دارند.

بحث و نتیجه گیری:

آموزش و یادگیری در طی حیات بشر یکی از دغدغه‌های انسان بوده است. و در این راه بشر همواره تجربه‌های مختلفی داشته و روش‌های نوینی را آزموده است. امروزه بحث آموزش و یادگیری یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های نظام‌های آموزش هر جامعه‌ای می‌باشد. و هزینه‌های سنگینی صرف آموزش و یادگیری افراد جامعه می‌شود. هر یک از یادگیرندگان با توجه به تفاوت‌های فردی دارای سبک‌های یادگیری متفاوتی هستند. با شناخت تیپ‌های شخصیتی و سبک‌های متفاوت یادگیری و منطبق ساختن فعالیت‌های آموزش و یادگیری بر سبک‌های یادگیری یادگیرندگان؛ یادگیری افزایش خواهد یافت. از آنجا که در امر

یادگیری و پیشرفت تحصیلی کنار متغیرهای شناختی، متغیرهای شخصیتی و عاطفی نیز اثر گذار هستند بدین لحاظ با مشخص شدن ارتباط بین سبک‌های یادگیری و تیپ‌های شخصیتی می‌توان با در نظر گرفتن این ارتباط شیوه‌ی نوین نظام آموزشی را بوجود آورد.

شناختن سبک‌های یادگیری به معلم کمک می‌کند تا بتواند نقاط ضعف و قوت هر دانش‌آموز را بفهمد و بتواند ارتباط بهتر در کلاس درس را افزایش دهد. فهمیدن این نکته که همه افراد به شیوه یکسان یاد نمی‌گیرند و این که در حقیقت تا حدودی هر کدام یک سبک یادگیری منحصر به فردی دارند، شرایط مثبت و آگاهانه‌تری را فراهم می‌کند تا یادگیری در آن صورت گیرد. در یک نظام آموزشی موفق، سبک یادگیری دانشجویان به عنوان یکی از عوامل تاثیر گذار بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی همواره مورد توجه قرار می‌گیرد. با شناسایی سبک یادگیری، هم روش تدریس مناسب‌تر توسط اساتید و هم روش یادگیری صحیح‌تر توسط فراگیران اتخاذ می‌شود. بسیاری از محیط‌ها و موقعیت‌های آموزشی و شغلی بر توانایی‌های افراد تاکید می‌شود و مطمئناً توانایی‌ها برای موفقیت در مدرسه، موقعیت‌های شغلی و زندگی بعدی مهم و ضروری هستند، اما باید توجه داشت که توانایی‌ها به تنهایی نمی‌توانند عامل موفقیت باشند بلکه باید سبک‌های یادگیری را هم به عنوان یکی از عوامل مهم و موثر در موفقیت شغلی و تحصیلی افراد در نظر گرفت. هماهنگی و توافق بین سبک، فرد و سبک موقعیت یا تکلیفی که با آن مواجه شده است عامل مهمی در موفقیت فرد است. عدم توافق بین سبک یادگیری فرد و سبک آموزشی می‌تواند علت ناتوانی فرد در یادگیری باشد. عدم توجه به سبک‌ها در موقعیت‌های مختلف می‌تواند منجر به این شود که برخی از بهترین و با ارزش‌ترین استعدادها و سرمایه‌های بالقوه، حذف یا نادیده گرفته شوند. بر اساس آن چه که طی مقاله گفته شد هر فردی دارای تیپ شخصیتی یادگیری خاصی است که با مدد از علم روان‌شناسی می‌توان به آسانی آن دسته‌ها را شناخت. هر فردی بسته به تیپ شخصیتی خود می‌تواند در آموزش، بصری، سمعی و یا منطقی باشد. تغییر اصول آموزشی از شیوه‌هایی چون ترمی واحدی و... به آموزش بر اساس قابلیت‌های فردی محاسن بسیاری داشته و ثمرات نیکوی را در عرصه‌ی علم و حوزه و آموزش به ارمغان می‌آورد. اگر هر فرد در گروه‌های مشابه خود و بر اساس ظرفیت خود تعلیم بگیرد، سختی

از اساتید بر داشته و استاد با دانستن نوع تیپ آموزشی کلاس به یک سری درس خواهد داد، از طرفی طلبه‌ها به راحتی مطالب را به ذهن می‌سپارند و در نتیجه زمان آموزش کوتاه‌تر، کیفیت تدریس بالاتر و خروجی حوزه و مرکز آموزشی فردی با سواد و مسلط خواهد بود. برای نیل به این هدف ابتدا با تدوین طرحی جامع که در آن شیوه نامه، اهداف، روال قید گردد و سپس با اجرایی کردن آن قبل از دوره‌های اصلی می‌توان در عمل آن را اجرا و آزمایش نمود و اگر در اجرا نیز به ثمر برسد شاهد دگرگونی عالی آموزشی در عرصه‌ی حوزوی خواهیم بود. ضمن آنکه خود این طرح می‌تواند طرحی پیشنهادی برای نظام کل آموزشی کشور در عرصه‌ی علوم انسانی باشد. کاربرد این طرح در تربیت نیروی دینی متخصص، ثبات و تقویت حوزه در تدریس در مرکز، انتقال فرهنگی و دینی در سراسر کشور مطابق نیازهای مشتاقان اسلام و تولید منابع شیعی توسط حوزویان عالم در سراسر دنیا خواهد بود.

منابع:

۱. عسگریان، مصطفی، (۱۳۶۸)، جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، تهران: انتشارات توس؛
۲. احمدی، ابوطالب، احمدی، محمد، آموزش و پرورش تطبیقی کشورهای کره جنوبی، ژاپن، سنگاپور، تحقیقات جدید علوم انسانی، ۱۳۹۸؛
۳. الجعفری، احمد، مرکز مطالعات و برنامه ریزی البیان، ۲۰۱۷؛
۴. عفتی، قدرت الله، نیم‌نگاهی به سیر شکل‌گیری حوزه علمیه قم، مجله مبلغان، ۱۳۹۰؛
۵. رحمانی، جبار، زی‌طلبگی، از منش تا سبک زندگی انسان حوزوی، تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۳۹۲؛
۶. رحیمی، چنگیز، تفاوت‌های فردی از لحاظ سبک یادگیری و موفقیت تحصیلی در دانشجویان، ۱۳۹۳؛

۷. معصومی فرد مرجان، ابراهیم زاده عیسی، سرمدی محمدرضا، مطالعه ارتباط سبک‌های یادگیری دیداری شفاهی خواندنی نوشتنی حرکتی چند حسی با پیشرفت تحصیلی، مجله علوم تربیتی، ۱۳۸۷؛

طرح جناب آقای حجت الاسلام سعید عبیری استاد مجتمع آموزش زبان، ادبیات و فرهنگ شناسی جامعه المصطفی (ص) العالمیه.

